

НАТХНЁНАЕ СЛОВА ЛЮБОВІ ДА РАДЗІМЫ: ТВОРЧАЯ СПАДЧЫНА ЗОІ МІХАЙЛАЎНЫ ЗАІКІ

н

Тады падымаецца крона,
калі беражэш карані.

Мікола Пракаповіч

Гісторыя і сучаснасць беларускага мовазнаўства і лінгвадыдактыкі звязаны з іменем кандыдата філалагічных навук, дацэнта Зоі Міхайлаўны Заікі. Сябар Зоі Міхайлаўны, журналіст, навуковец, выкладчык Уладзімір Субат пісаў: «Мы ганарымся абаяльнай, таленавітай, годнай прадстаўніцай палескага кутка. Перакананы, што яна ўзбагаціла беларускую філалогію цікавымі навуковымі даследаваннямі, прысвечанымі фальклору продкаў». Дыяпазон навуковых і вучэбна-метадычных інтарэсаў даследчыцы надзвычай шырокі: рэгіянальная тапаніміка і антрапаніміка, лінгвістычнае крэйзнаўства, фалькларыстыка, пытанні

выкладання беларускай мовы ў школе і ВНУ, выкладанне рускай мовы як замежнай. Творчая спадчына вучонага – навуковыя, навукова-папулярныя артыкулы, рэспубліканскія праграмы, падручнікі, рэцэнзіі на даследаванні калег. Выданні Зоі Міхайлаўны злучаюць у лагічна абумоўленае кола ўзаемазвязаныя звёны моўнай адукацыі – сярэдняю школу і ўніверсітэт.

Пачуццё Радзімы – краіны, Айчыны – неад’емнае ад пачуцця малой радзімы – родных мясцін, рэгіёна, горада, вёскі. Зоя Міхайлаўна нарадзілася ў Драгічыне, вучылася і скончыла школу у Камянцы – краі, што славіцца прыгажосцю пушчанскіх краявідаў і багаццем гісторыі. Вышэйшую адукацыю атрымала на філалагічным факультэце БДУ, працавала настаўнікам у школах Брэстчыны і Віцебшчыны, фарміравалася як універсітэцкі выкладчык і навуковец у калектыве кафедры беларускага мовазнаўства Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта, які ўзначальвала Галіна Мікалаеўна Малажай. Зоя Міхайлаўна зацікавілася палескімі гаворкамі і іх важнымі складнікам – тапанімікамі. Вучылася ў аспірантуры Інстытута мовазнаўства АН Беларусі і паспяхова абараніла кандыдацкую дысертацыю «Адтапанімічныя дэрываты ў арэале заходнепалескіх гаворак». Кіраўнік Зоі Міхайлаўны – Валянціна Пятроўна Лемцюгова – высока ацэньвала навуковыя даследаванні брэсцкага вучонага. У 2001 годзе быў выдадзены слоўнік тапонімаў, якім студэнты і навукоўцы карыстаюцца і сёння.

Даследчыцай былі прааналізаваны адтапанімічныя дэрываты (ад’ектонімы і катаяконімы) Заходняга Палесся – вялікі старажытны пласт лексікі. Анаматолагам было паказана, што адтапанімічныя вытворныя выйшлі за межы дыялектнага і бытавога маўлення, шырока выкарыстоўваюцца ў афіцыйна-дзелавым, навуковым стылях, у розных жанрах мастацкай літаратуры. Зоя Міхайлаўнай былі разгледжаны словаўтваральныя мадэлі катаяконімаў беларуска-ўкраінскага памежжа.

Прадметам навуковага аналізу даследчыцы стаў лінгвакультуралагічны аспект антрапанімікону Беларускага Пагарыння. Разгляд прозвішчаў жыхароў вёсак Белавуша, Рубель, Струга, Альшаны Столінскага раёна даў магчымасць глыбей выявіць працэс эвалюцыі нацыянальнага і рэгіянальнага антрапанімікону, вызначыць пазалінгвістычную інфармацыю, якая ў іх схавана, даць рэкамендацыі па ўнармаванні

вымаўлення, правапісу і скланення прозвішчаў.

Даследчыца разгледзела паэтонімікон кнігі А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я з вогненнай вёскі». Анаматолагам апісана прагматычная значнасць антрапонімаў, якія дадаюць у дакументальны твор гістарычную, этнаграфічную, геаграфічную і канататыўную інфармацыю.

У працах Зоі Міхайлаўны даказана: вывучэнне ўласных імёнаў мае важнае значэнне ў кантэксце адраджэння беларускай моўнай і культурнай спадчыны. Вынікі даследаванняў па тапаніміцы і антрапаніміцы Палесся істотна пашырылі ўяўленні аб нацыянальна-культурнай і рэгіянальнай спецыфіцы імя ўласнага.

Публікацыі даследчыцы вызначаюцца практычнай накіраванасцю, актуальнасцю, змястоўнасцю, даходлівасцю стылю. Зоя Міхайлаўна паўстае ў іх аналітыкам, даследчыкам адзінак сучаснай мовы і знаўцам яе гісторыі.

Зоя Міхайлаўна доўгі час працавала на кафедры беларускага мовазнаўства Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна, якой кіравала Галіна Мікалаеўна Малажай. З. М. Заіка ўвайшла ў склад творчага калектыву па стварэнні праграм і падручнікаў па беларускай мове для агульнаадукацыйных школ з рускай мовай навучання. У аснову выданняў была пакладзена антрапацэнтрычная канцэпцыя выкладання беларускай мовы.

Публікацыі Зоі Міхайлаўны прасякнуты павагай да даследчыкаў самабытнай народнай культуры роднага краю. Анаматолаг адгукнулася на даследаванні навукоўцаў і краязнаўцаў, прысвечаныя антрапанімікону і тапанімікону Палесся. У навуковым друку З. М. Заіка прадставіла агляд «Палескага архіва» В.Л. Вярэніча як сацыякультуралагічнага даведніка аб Палессі. Анаматолаг разгледзела краязнаўчыя працы Георгія Мусевіча – даследчыка гісторыка-культурнай спадчыны Камянеччыны. Зоя Міхайлаўна адгукнулася і на «Мотальскі слоўнік» Дзмітрыя Кульбеды – медыка па адукацыі, спецыяліста па сасудзістай хірургіі, мотальца, які ўсёй душой любіў свой край, збіраў матываваныя словы мотальскай гаворкі, мікратапонімы, антрапонімы Мотальшчыны, фальклорныя прыпеўкі, лісты, каментары, фотаздымкі мотальскіх пейзажаў.

Брэсцкі анаматолаг ўзяла ўдзел у калектыўным грунтоўным даследаванні па анамастыцы «Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Брэсцкая вобласць».

Добрымі дарадцамі ў развіцці міжкультурных стасункаў ў Беларусі і па-за яе межамі з'яўляюцца дапаможнікі Зоі Міхайлаўны «Беларуска-ўкраінска-рускі размоўнік», «Украінска-беларускі размоўнік», «Русско-турецкий словарь-разговорник».

Многія настаўнікі Брэсцчыны, выпускнікі філалагічнага факультэта, запамнілі Зою Міхайлаўну як кампетэнтнага і добразычлівага выкладчыка. Яе лекцыі па беларускай мове для спецыяльнасці «Руская філалогія» былі грунтоўнымі, пераканальнымі, з асвятленнем дыскусійных, складаных праблемаў беларускага мовазнаўства, з аглядам выкладання закранутых тэм у школе. Зоя Міхайлаўна запамнілася выпускнікам-філолагам як старшыня дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі – мудры і далікатны Настаўнік, які вучыць любіць роднае Слова, паважаць вучня, шукаць і знаходзіць сваё прафесійнае і чалавечае прызвание.

Шчыра віншуем Зою Міхайлаўну з юбілеем! Жадаем моцнага здароўя, творчых поспехаў, невычэрпнай энергіі і новых знаходак у вывучэнні Слова – жывога, роднага гаваркога.

Хай Вам добра жывецца, ахвотна працуецца, спорыцца і шчасціцца!

Святлана Бут-Гусаім

дацэнт кафедры беларускай філалогіі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна